
Nem vagyoni sérelem és immateriális hátrányok kompenzálása a veszélyes üzemi felelősség alapján*

Pusztahelyi Réka**

A fokozott veszéllyel járó tevékenység gyakorta személyhez fűződő jogok sérelmével jár, nem véletlen, hogy e szigorú felelősségi alakzat kifermálódásának elsődleges oka halál és testi sérülés kompenzálása volt. Nem feledkezhünk meg arról sem, hogy a technológia fejlődésével az alanyok fizikai kiterjedéssel nem bíró, viszont jelentős értékű vagyontárgyakkal is gazdagodnak. E vagyontárgyak, mint immateriális javak sérelme jelentős gazdasági veszteséggel járhat. Az alábbiakban a nem vagyoni sérelemnek és a sérelemdíjnak a veszélyes üzemi felelősség kapcsán felmerülő sajátosságait kívánjuk nagyító alá venni.

Kulcsszavak: veszélyes üzemi felelősség, sérelemdíj, immateriális javak, immateriális sérelem, személyhez fűződő jogok sérelme

Liability for highly dangerous activity, compensation for immaterial loss, and grievance award

High-risk activities often involve violations of personal rights, and it is no coincidence that the primary reason for the emergence of this strict liability regime was to provide compensation for death and injury. We should also remember that with technological progress, individuals are also acquiring assets that are of considerable value that do not have physical dimensions. Damage to these intangible assets can result in significant pure economic loss. In the following, we will focus on the specificities of non-pecuniary damage and damage awards in the context of liability for hazardous activities.

Keywords: Liability for highly dangerous activities, Grievance award, intangible assets, immaterial harm, pure economic loss, infringement of personality rights

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.2.2022>

* Tisztelettel ajánlom az alábbi rövid kis írást Prugberger Tamás Professzor Úr szíves figyelmébe. Az Ünnepeletnek jó egészséget és töretlen alkotókédvet kívánok!

** Egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Intézeti Tanszék, ORCID ID: 0000-0002-4779-2290

Bevezetés

A fokozott veszéllyel járó tevékenység gyakorta személyhez fűződő jogok sérelmével jár, nem véletlen, hogy e szigorú felelősségi alakzat kiformalódásának¹ elsődleges oka halál és testi sérülés kompenzálása volt.² A normatív szabályozásban és a bírói gyakorlatban felmerülő sérelmek jellemzően a halál (pontosabban hozzátartozó halála miatti gyász), testi sérülések (pl. baleseti sérülések, súlyosabb illetve maradandó egészségkárosodást eredményező) és egészségromlások (azbeszt, sugárzó anyag miatti megbetegedések, fertőzések, mérgezések) körébe tartoznak, ahol tényleges fizikai hatásban áll a veszélyes üzem károsító hatása. Ekkor ezen immateriális értékek materiális sérelme következik be, amely tipikusan anyagi következménnyel, tehát (materiális) kárral is jár. E kártól szinte elválaszthatatlanul áll be nem vagyoni sérelem, amely miatt a jogaiiban sértett személy sérelemdíjat követelhet. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a technológia fejlődésével az alanyok fizikai kiterjedéssel nem bíró, viszont jelentős értékű vagyontárgyakkal is gazdagodnak. E vagyontárgyak, mint immateriális javak sérelme jelentős gazdasági veszteséggel járhat.

1. Immateriális hátrány és nem vagyoni sérelem

Arra, hogyan is közelítjük meg a veszélyes üzemi *kártérítési felelősség* szempontjából a *nem vagyoni sérelmeket*, Dezső Gyula elgondolása is alapul szolgálhat. Dezső Gyula rendszerében a személyiségi javak mellett az immateriális javak másik csoportját képezik a vagyoni immateriális javak, úgymint például a cég, a védjegy, az üzleti titok vagy a szerzői jog. A vagyoni kárt, írja Dezső Gyula, nem lehet azonosítani az immateriális, vagyis a személyiségi javak megsértésével beállott kárral. Különösen igaz ez a veszélyes üzem működése során gyakran bekövetkező testi sérülésekre. Ezeknek a javaknak a megsértése materiális kárt is okozhat, míg a vagyoni jogaink megsértése is okozhat erkölcsi kárt. „Az erkölcsi kár tehát nem a károkozó ténynek, sem a károsult jogtárgynak a felosztása, hanem a kártérítés terjedelmének körébe tartozik, t.i. a kártérítésnek a kiterjesztése a károkozó tény által előidézett nem vagyoni hátrányok megtérítésére”³

Az alábbiakban a nem vagyoni sérelemnek és a sérelemdíjnak a veszélyes üzemi felelősség kapcsán felmerülő sajátosságait kívánjuk nagyító alá venni. Vizsgálódásunk nemcsak a magas kockázatú mesterséges-intelligencia rendszerek üzemeltetése, mint esetleges veszélyes tevékenység által okozott károk és nem vagyoni sérelmek és egyéb veszteségek kompenzációjának kérdésköréhez kapcsolódik.⁴ Aktuálissá teszik a termékfelelősségi szabályok revízióját jelentő új

¹ Ezen objektív kártérítési alakzat fejlődéséhez vö. Prugberger Tamás - Nadas György: A szerződésszegésből eredő kártérítési felelősség jogalapját meghatározó és mértékét befolyásoló tényezők, in: Ünnepi tanulmányok Csécsy György 65. születésnapja tiszteletére (szerk: Szikora Veronika, Török Éva), Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi kara, 2017, II. kötet, 167-184.

² Vö. 1874. évi XVIII. törvénycikk a vaspályák által okozott halál vagy testi sértés miatti felelősségről

³ Dezső Gyula: Az objectív kártérítés tana. Budapest, Grill Kiadó, 1917, 299. o. Függelék: Erkölcsi (ideális) kár.

⁴ Vö. P9_TA(2020)0276 *A mesterséges intelligencia polgári jogi felelősségi rendszere*. Az Európai

termékfelelősségi irányelv-tervezet körüli álláspontok is⁵, amelyek közül a megtérítendő károk körét továbbra is az anyagi, materiális veszteségre szorító szabályozási megoldás került a javaslatba beszövegezésre, amely viszont magában foglalja immár az adatvesztésből, -károsodásból eredő kárt is.⁶

Vékás kódexhez méltó rövidítésnek tekinti a Ptk. 2:52.§-ban alkalmazott utaló normát, és ennek tükörszabályaként tekint a Ptk. 2:53.§-ára⁷. Így, bár személyiségi jogi szankcióról van szó, de az összeolvad az adott kéresem kapcsán megsértett vagyoni jogok miatt és a személyiségi jogsértés folytán keletkező kárfelelősségi következményekkel. Felhívva az előbb említett utaló szabályt, ugyanaz a személy lesz köteles a sérelemdíj megfizetésére, aki valamely kárfelelősségi szabály alapján (kontraktuális felelősség, deliktuális felelősség általános vagy speciális alakzata, illetve külön jogszabályban meghatározott speciális felelősségi tényállás alapján) a kár megtérítésére köteles, továbbá a kimentési szabályok sem fognak egymástól eltérni.

A sérelemdíj érvényesítésének természetesen nem feltétele, hogy (vagyoni) kár is keletkezzen.⁸ Ezekben az esetekben az utaló szabály alkalmazása számos kérdést vetett fel, amelyet a bírói gyakorlat válaszolt és válaszol meg. Így a bíróság a sérelemdíj iránti követelés esetében is vizsgálja, hogy fennáll-e szerződéses jogviszony, és az alapján alkalmazza a Ptk. 6:145.§-ába foglalt ún. non-cumul szabályt.⁹ Vajon a veszélyes üzemi felelősség specialitásai figyelembe veendő-k-e akkor is, ha az egyébként fokozottan veszélyes tevékenység materiális, fizikai károsító hatást egyáltalán nem váltott ki?¹⁰

Ha a fokozott veszéllyel járó tevékenységgé minősítés alapja az, hogy csekély rendellenesség mellett is eredményezhet széles körben vagy aránytalanul súlyos károkat, sérüléseket, akkor általában a veszélyes üzem fizikai károsító hatására tekintünk. A veszély nagyságáról és adott tevékenységhez való szerves kapcsolatáról kialakított értékítélet, a károsodás bekövetkezésének nagy valószínűsége, előre

Parlament 2020. október 20-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a mesterséges intelligenciára vonatkozó polgári jogi felelősségi rendszerrel kapcsolatban (2020/2014(INL))

⁵ Így például European Law Institute által megfogalmazott irányelvtervezet a személyes adatok kiszivárgásából eredő veszteségre is kiterjeszti a termékfelelősség hatályát. ELI: Draft of a Revised Product Liability Directive. 2022 [Online]

https://europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_Draft_of_a_Revised_Product_Liability_Directive.pdf (2022.10.16.). A probléma bővebb kifejtésére lásd: Stefán Ibolya: Internet of Things and the protection of biometric data, *Infokommunikáció és Jog* (2022) 77., 21-25.; továbbá: Stefán Ibolya: Challenges of consumer protection regarding artificial intelligence, *Multidiszciplináris Tudományok*, 11 (2021) 5., 325-331.

⁶ Vö. COM(2022) 495 final Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products. (2022/0302 (COD))

⁷ Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyvről, *Jogtudományi Közlöny*, 68 (2013) 5., 225-242.; Ptk. 2:52.§ (2) bekezdés

⁸ Ahogyan a Ptk. 2:52.§ (2) bekezdése fordulata alapján a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges.

⁹ Vö. Szegedi Ítéltábla BDT 2018.3878. számon közzétett döntése.

¹⁰ Nehezen található példa, de álljon itt egy az életből vett: a hölgyutas az utolsó pillanatban meggondolta magát és a hangjelzés ellenére kiugrott a metrókocsiból. A záródó ajtók azonban a hosszú, bő szoknyáját elkapták, és bár néhány karcoláson kívül semmilyen fizikai bántódása nem esett, de ruhájától nagyobb részt megfosztva maradt a peronon.

láthatósága határozza meg lényegileg azokat a kereteket, hogy mit tekintünk adott tevékenységből fakadó, az üzem működéséből eredő károknak. Ez egyben visszahat arra a kérdésre is, meddig terjed az üzem működési köre. Napjaink technológiai vívmányai és a különböző mesterséges intelligencia-alkalmazások terjedése közepette a fizikai károsító hatás helyébe mindinkább az immateriális hatások, az immateriális károk illetve a tisztán gazdasági veszteségek lépnek, miközben számolni kell a technikai fejlődéssel együtt járó esetlegesen előre nem látható veszélyekkel is.¹¹

2. Immateriális sérelem és fokozott veszély

Feltett kérdésünk, hogy összhangban lenne-e a fokozott veszéllyel járó tevékenységből eredő károkért való felelősségi szabály kialakítása mögötti jogpolitikai célkitűzésekkel az, ha e szigorú felelősség kiterjedne egyrészt olyan esetekre, amikor a veszélyes üzem működése immateriális (nehezen mérhető, nem megfogható, szubjektív) személyiségi jogi sérelmet is okoz pl. ijedtség, rettegés, félelem, magánszféra korlátozása. Továbbá beszélhetünk-e fokozott veszéllyel járó tevékenységről akkor, tehát alkalmazható-e a veszélyes üzemi felelősség, ha a kifejtett tevékenység sértő hatása nem fizikai, hanem eszmei.

Az első kérdést feltehetjük úgy is, vajon a veszélyes üzem működésével összefüggésben keletkező, előre látható, kalkulálható, adott tevékenységgel rendszerint együtt járó károsodások körébe bevonhatók-e ezen immateriális sérelmek.

Első kérdésre példaként szolgálhatnak a Marton Géza által is említett esetek, az automobil-felelősség akkoriban viszonylag friss gyakorlatából. A gépkocsitól megijedt gyalogos visszaugrás közben elesett, a gépkocsi vagy gőzhenger hangjától megijedt lovak megbokrosodtak és elgázoltak egy kerékpárost. Mindkét esetben a gépkocsi üzembentartója felelősségét az üzem működésével okozati összefüggésben álló károsodás miatt a bíróság megállapította.¹²

A Kúria 2021-ben hasonló példával szolgált. A felperes lakása előtti szakaszon 2016. január 7-én éjjel megcsúszott az I. rendű alperes által üzemeltetett helyi járatú autóbusz, kidöntve egy beton villanyoszlopot, amely hatalmas robajjal rádőlt a lakás utcafronti szakaszának falára. A felperes keresetében annak megállapítását kérte, hogy az I. rendű alperes megsértette a személyiségi jogait, az egészséghez és a magánélet, magánlakás sérthetlenségéhez fűződő jogát, ezért az I. rendű alperest és annak felelősségbiztosítóját, a II. rendű alperest egyetemlegesen 500 000 forint sérelemdíj megfizetésére kérte kötelezni. Ervelése szerint az I. rendű alperes veszélyes üzemi körén belül okozott kárt, amely személyiségi jogsérelemmel is járt. Hivatkozott arra, hogy lelki problémát okozott neki a baleset esetleges megisméltlődésének tudata. Az alperes hiába hivatkozott arra, hogy az előreláthatóság hiányában nem tartozhat felelősséggel olyan károkért vagy

¹¹ Vö. Christiane Wendehorst: Strict Liability for AI and other Emerging Technologies, *Journal of European Tort Law*, 11 (2020) 2., 161-162. o.

¹² Marton Géza: A polgári jogi felelősség. Budapest, Triorg Kft, 1993, 432. o., 692. j.

sérelemekért, amelyek észszerűen nem voltak előre láthatók¹³, a bíróság álláspontja szerint azonban a testi épséghez, egészséghez (beleértve a lelki egészséghez) való jog sérelme esetén nem fogadható el az előreláthatóság szűk értelmezése.¹⁴

A második kérdésre adott válasz a veszély fogalmát veszi célpontba. Lehet-e a veszély immateriális? Vagy ebben az esetben tényleg előállhat az a probléma, amire Marton is figyelmeztet, hogy valamennyi kártérítési jogi tényállás mögött megbújó veszélyesség, károsodási kockázat és a fokozott veszélyesség összemosódik? Hiszen, érvelhetünk, az adatkezelés is jelentős fokú kockázattal jár, jelenlegi gyakorlat mégsem tekinti (jelenleg még) ezen tevékenységeket veszélyes üzemeknek.

Az adatkezelés során ejtett hiba szigorú felelősséget von maga után. Itt csak röviden utalni kívánunk az európai adatvédelmi rendelet (GDPR) 82. cikkére is, amely szerint minden olyan személy, aki e rendelet megsértésének eredményeként vagyoni vagy nem vagyoni kárt szenvedett, az elszenvedett kárért az adatkezelőtől vagy az adatfeldolgozótól kártérítésre jogosult. Knetsch érvelése meggyőző, hogy a GDPR önálló, azaz nemzeti jogi felelősségi szabálytól független kártérítési/sérelemdíj megfizetésére kötelező felelősségi tényállást teremt.¹⁵ Annak megválaszolása viszont, hogy milyen mérvű és jellegű személyiségi jogi jogsértések milyen összegű sérelemdíj megállapításához vezethetnek, jelenleg szinte lehetetlen.

Az Infotv. 24.§-a értelmében, ha az adatkezelő, illetve az általa megbízott vagy rendelkezése alapján eljáró adatfeldolgozó a személyes adatok kezelésére vonatkozó, jogszabályban vagy az Európai Unió kötelező jogi aktusában meghatározott előírásokat megsérti és ezzel másnak kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Csak akkor mentesül a felelősség alól az adatkezelő, ha külső – az adatkezelés körén kívül eső – és elháríthatatlan okból következett be a károsodás, vagy az a jogsérelmet szenvedő személy szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásából származott.

Az Infotv.¹⁶ 25/I. §-a értelmében az adatkezelő és az adatfeldolgozó a kezelt személyes adatok megfelelő szintű biztonságának biztosítása érdekében az érintettek alapvető jogainak érvényesülését az adatkezelés által fenyegető – így különösen az érintettek különleges adatainak kezelésével járó – kockázatok mértékéhez igazodó műszaki és szervezési intézkedéseket tesz.

A fokozott kockázat és az ahhoz rendelt szigorú felelősség e szakaszokból is nyilvánvalóan kitűnik, mégis, a Ptk. szerinti veszélyes üzemi felelősség területétől elhatároltan jelentkezik. Meglátásunk mindezek alapján az, hogy a szigorú felelősség arról tanúskodik, hogy az immateriális javak e tevékenység során is fokozott veszélynek kitéttek.

¹³ Az előreláthatóság további kérdéseinek vizsgálatához lásd: Prugberger Tamás: Az előreláthatósági klauzula alkalmazási lehetőségének néhány problémája a polgári jog és különösen a munkajogi szerződéses kötelek esetében. *Állam- és Jogtudomány* 61 (2020) 3., 97-114.

¹⁴ BH2021. 45. További kérdés, hogy a sokkhatásért, és a busz közlekedési vonal átszervezéséig tartó több hónapos folyamatos aggodásért a bíróság 200.000 Ft összegű sérelemdíjat talált megfelelőnek.

¹⁵ Jonas Knetsch: The Compensation of Non-Pecuniary Loss in GDPR Infringement Cases. *European Journal of Privacy Law & Technologies*. 2020. Special issue. 63-70.

¹⁶ 2011. évi CXII. törvény, az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról

3. Sérelemdíj és veszélyes üzemi felelősség

A Ptk. utaló szabálya alapján a veszélyes üzemi tevékenységgel összefüggésben okozott nem vagyoni sérelem miatt a sérelmet szenvedett személy (károsult) sérelemdíjat követelhet a kártérítési szabályok szerint felelőssé tett személytől, tehát az üzembentartótól. Az üzembentartó a felelősség alól csak akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy a nem vagyoni sérelem az üzem működése körén kívül eső és elháríthatatlan okból következett be.

Ahogy már fentebb érintettük, a nem vagyoni kár egyfajta fikcióként a vagyoni kár megtérítésére vonatkozó szabályok alá szorítva létezett, és kompenzációs funkciója mellett elenyésző részben jelentkezett a kártérítés általános preventív szerepe. A felelősségjogi kárkarakter (Lábady) nem jelentett atekintetben problémát, hogy a sérelmet ténylegesen okozó személy helyett az üzembentartó felelt nemcsak a vagyoni kár, hanem a nem vagyoni kár megtérítéséért is. A sérelem pénzbeli kompenzálása a pénzbeli kártérítés általánosan érvényesülő tételével egybevágott: „*A polgári jogi vagyoni felelősség mércéje az egyenérték, vagyis az áruviszonyok mércéje.*”¹⁷

A nem vagyoni kártérítés személyiségi jogi szankciós karaktere, amely a magánbüntetés jegyeit is hordozta magán, szintén megjelent a régi magyar bírói gyakorlatban, kezdetben csak a szándékos, majd a véttlen tilos cselekmények esetében is, ha az a sértettnek súlyos hátrányt okozott.¹⁸

A nem vagyoni kártérítés alkalmazása sem illeszkedett teljes mértékben a kártérítés kijelölt funkcióihoz, de a hatályos Ptk. által bevezetett sérelemdíj lényegesen eltérő jegyeket mutat fel, amely miatt nemcsak gyakorlati, hanem dogmatikai problémák is jelentkeznek.

Ahogy Vékás Lajos is rámutat, a sérelemdíj kettős cél betöltésére hivatott. A bekövetkezett sérelem jóvátételét, kompenzálását és a jogsértő részéről elégtétel adását, tehát egyfajta magánjogi büntetést is jelent.¹⁹ A sérelemdíj iránti igény megalapozottságához elegendő a jogsértő magatartás hatására beálló sérelem, további hátrány bizonyítása, – a kártérítési igény feltételét jelentően a kár bekövetkeztének és összegének a bizonyításával ellentétben – nem szükséges. Csak röviden megemlíteni kívánjuk, hogy a szakirodalom a bagatell igények kiszűrésére adandó anyagi jogi természetű megoldási javaslatokat²⁰ és eljárási természetű megoldási javaslatokat is felkínált, nem fogadva el tehát a jelentéktelen érdeksérelmekkel szemben a sérelemdíj intézményének alkalmazhatóságát.²¹ Továbbá a jelképes összegű sérelemdíj megítélhetőségét sem támogatták, hiszen az nem szolgálja sem a jóvátétel (helyreállítás), sem az elégtételadás funkcióját.

¹⁷ Eörsi Gyula: *A jogi felelősség alapproblémái. A polgári jogi felelősség.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961, 422. o.

¹⁸ Lábady Tamás: *A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata.* Budapest, ELTE JTI, 1992. 28. o.

¹⁹ Vékás: i.m.

²⁰ Vö. Új Ptk. Tanácsadó Testület Ptk. 2:52.§-ához fűzött véleménye. [https://kuria-birosag.hu/ptk\(2022.05.30.\)](https://kuria-birosag.hu/ptk(2022.05.30.))

²¹ Az álláspontok összefoglalására lásd Barzó Tímea (2018): *A nem vagyoni hátrány és a sérelemdíj* In: *Civilisztika I. Általános tanok- Személyek joga -Szellemi alkotások joga* (szerk.: Barzó Tímea – Papp Tekla), Budapest, Dialóg Campus, 2018, 239-244. o.

Lábady összegző megállapítása alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy a sérelemdíj magyar jogban betöltendő szerepe a német megoldáshoz hasonlítható a leginkább. Példaként vizsgálja a német irodalmat, hogyan konfrontálódnak abban a sérelemdíj vegyes funkciói,²² ezért villantjuk fel mi is az alábbiakban a német tapasztalatokat.

Köndgen összefoglaló munkájában²³ a fájdalomdíj funkcióit a "veszélyeztetési felelősség" (Gefährdungshaftung; itt a továbbiakban: veszélyes üzemi felelősség) területén vizsgálja. Ezek a kompenzációs funkció (Ausgleichfunktion), az elégtételadás (Genugtuung), amelyhez külön kiemelve hozzáfűzi még a helyreállítás (Überwindung) funkcióját is. Véleménye az, hogy az elkövetett jogsértés miatti elégtétel-adás (amely egyben bűnhődés, megkövetés is) a veszélyes üzemi felelősség esetében működésképtelen.²⁴ Kimutatja tehát azt, hogy a veszélyes üzemi felelősség területén az elégtételadás funkciója (Genugtuung) nem érvényesül, amelynek elsődleges oka az, hogy a felelősségrevonás alapjául szolgáló magatartás vétkessége (szándékosság vagy gondatlanság) nem feltétel, a felelősség objektív kötelességszegő magatartás miatt áll fenn. Ha a veszélyes üzemi felelősséget megalapozó alapvető jogpolitikai célkitűzés a keletkezett károk társadalmilag igazságos elosztása, akkor e kárelosztási funkcióhoz a sérelemdíj mögötti elégtételadási és kompenzációs funkciók sem illeszkednek.

A német szakirodalom szerint a vétkességen alapuló felelősségtől olyan alapvető eltéréseket mutat fel tehát e szigorú felelősség, amely miatt a fájdalomdíj intézményének is teljesen eltérő szabályokhoz illeszkedve kell érvényesülnie.

Köndgen kifejti azt is, hogy a veszélyes üzemi felelősség területén a kártérítés elveszíti személyes jellegét. Az áldozat és a károsító közötti személyes kapcsolat, amely megalapozza a fájdalomdíj elégtétel adási funkcióját, – Marton szavaival élve, a *mögöttes felelősségnek* ebben az esetben – a veszélyes üzemi felelősség esetében elenyészik, hiszen az üzembentartó, mint kárért felelőssé tett személy és az áldozat közti, vagy még gyakrabban, a felelősségbiztosító és az áldozat közötti kapcsolattá változik. A sérelemdíj mögötti egyik funkció tehát kiüresedik, és az igény érvényesítése kizárólag a másik, a kompenzációs funkció alapján zajlik. Lábady is hasonlóképpen összegzi: a veszélyes üzemi felelősség területén a sérelemdíj elégtétel-funkciója zsákutcába jut.²⁵

Egy másik jelenségre is tekintettel kell lennünk. Az áldozat általában *indulatos elégtétel-megtorlás* iránti igényét nem az üzembentartó, hanem a tényleges károkozó, a balesetet előidéző személy, azaz egy közlekedési balesetben a gépkocsi vezetője ellen irányítja.

Köndgen meglátása az, hogy ilyen esetekben is a fájdalomdíjnak nélkülözhetetlen fogalmi eleme az elégtételadási funkció, amely mellett természetesen a helyreállítási-kompenzációs funkció teljes túlsúlya is érvényesülhet, ezért tekintsük ezt a funkciót

²² Az osztrák jog egyfajta objektivizált mértékű immateriális kárpótlást, a svájci jog inkább magánjogi büntetést lát a fájdalomdíjban, a francia jog szimbolikus összegben állapítja meg.

²³ Johannes Köndgen: *Haftpflichtfunktionen und Immaterialschaden am Beispiel von Schmerzensgeld bei Gefährdungshaftung*. Berlin, Duncker&Humblot, 1976.

²⁴ Köndgen: i.m. 96. o.

²⁵ Lábady: i.m. 22. o.

ilyen esetekben diszpozitívnak. Az általa vizsgált törvényjavaslat lényege az volt, hogy a dogmatikai ellentmondás feloldása érdekében a veszélyeztetési felelősséghez önálló sérelemdíj/fájdalomdíj típust kívántak rendelni.²⁶

A német fájdalomdíjnak a veszélyes üzemi felelősség körében tett pályafutása itt nem ért véget. A BGB 2002-es módosítását követően nyílt meg annak a lehetősége, hogy a Gefährdungshaftung esetköreiben is az áldozatok – és a közeli hozzátartozók is, megrázkódtatásuk miatt (Schockschaden) – a BGB megújult 253.§-a alapján fájdalomdíj iránti követelést terjesszenek elő, a veszélyes üzemi felelősségre alapítva tehát követelésüket. Kinyílt Pandora szelencéje²⁷, mert a legmagasabb fájdalomdíj összegeket e szigorú felelősségi alapon állapították meg.²⁸ Itt kell hozzáfűznünk, hogy a közeli hozzátartozók nem vagyoni kártérítési igényei érvényesítését a 2017. júliusában hatályba lépett törvénymódosítás (Hinterbliebenengeld-gesetz) tovább könnyíti, amelynek hatálya az egyes fokozottan veszélyes tevékenységekre vonatkozó törvényekre is kiterjed.

Következő, idetartozó kérdés a *sérelemdíj objektív vagy szubjektív jogkövetkezményi* jellege. A probléma ugyanis az, hogy maga a Ptk. röviden a kárfelelősségi szabályokra és az ott meghatározott kimentési szabályokra utal. Ez azt jelenti (erre a következtetésre jut Lábady Tamás²⁹ is), hogy hiába tekintenénk az általa betöltött szubjektív (elégtételadás, pönális elem) funkciók miatt azt szubjektív szankciónak, mert „*a sérelemdíj tehát objektív és szubjektív szankció egyaránt lehet, megítélése a kártérítési felelősség jogalapján történik.*” Értelmezésünk szerint Lábady itt a veszélyes üzemi felelősség alapján megállapított sérelemdíj objektív szankciós jellegét abban látja, hogy ekkor az a jogsértő magatartás vétkességétől-felróhatóságától függetlenedik, hiszen az üzembentartónak nem azt kell bizonyítani, hogy magatartása nem volt felróható, hanem azt, hogy az üzem működési körén kívül eső és elháríthatatlan ok okozta a kárt. Nochta Tibor eltérő megközelítése további mélységeket mutat meg. Az ő meglátásában a sérelemdíj szubjektív szankció.³⁰ Értelmezésünk szerint tehát annak szubjektív jellegén ezek szerint nem változtat az, ha a konkrét esetben a sérelemdíjra kötelezés alapja nem a deliktuális felelősség általános alakzata, hanem a veszélyes üzemi felelősség lesz.

A két nézőpont véleményünk szerint összhangba hozható, ha valóban a sérelemdíj funkcióira tekintünk. Először is, a magánjogi büntetés helyett az elégtételadásra, a kompenzáció helyett a kiegyenlítésre helyezzük a hangsúlyt. Ahogyan a korábbi bírói gyakorlatban is gyökeret vert a nem vagyoni kártérítés által a nem vagyoni sérelem kellő kiegyenlítése, ugyanígy nem eredményez problémát az új Ptk. szerint formálódó bírói gyakorlatban sem a sérelemdíj megítélése, a

²⁶ Köndgen: i.m. 123. o.

²⁷ A 2001-es reformjavaslatot üdvözlő Erwin Deutsch pontosan ezt a félelmét fogalmazta meg. Erwin Deutsch: Schmerzengeld für Vertragsverletzungen und bei Gefährdungshaftung. *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 34 (2001) 8., 351-354., 354. o.

²⁸ Dominik Erm: *Vorteilsanrechnung beim Schmerzengeld - ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadens(ersatz)rechts*. Karlsruhe, Institut für Versicherungsrecht, 2013, 148. o.

²⁹ Lábady Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés. *Állam- és Jogtudomány*, 57 (2016) 1., 40-45. 44. o.

³⁰ Nochta Tibor: A személyiségi jogok magánjogi szankciós védettségéről. *Magyar Jog* 65 (2018) 1., 1-8., 6. o.

fokozottan veszélyes tevékenységgel okozott nem vagyoni sérelem esetében. A sérelemdíj kiegyenlítő-helyreállító szerepet objektív (objektívizált) felelősségi szabályok mellett is betölteni képes. A veszélyes üzemi felelősség tényállása azonban alapvetően nem teszi lehetővé az üzembentartó magatartásának felróhatósági-vétikességi szempontú értékelését, amely azzal jár, hogy e felelősségi alakzat mellett az elégtételadási funkciónak legfeljebb azon objektív vonatkozásai működnek, amelyeket például a személyiségvédelem objektív szankciói között az elégtételadás³¹ hordoz.

Ezt követően viszonyítunk a *sérelemdíj összegénél* figyelembe veendő szempontokat a veszélyes üzemi felelősséghez. A Ptk. szerint: *„A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására – tekintettel, egy összegben határozza meg.”*

Mivel veszélyes üzemi felelősség esetében a bekövetkezett baleset a közvetlen károsító helyzet, ezért a szempontok közül véleményünk szerint nem tud érvényesülni a jogsértés ismétlődő jellege. Ellenben a jogsértés súlya, továbbá annak a sértettre és a környezetre gyakorolt hatása kompenzációs nézőpontból is értékelhető tényezők.³² A felróhatóság mértéke mint körülmény értékelése azonban újabb visszasságot eredményezhet. Utalva az előzőekben leírtakra, alapesetben ugyanis az üzembentartó illetve a balesetet előidéző személy magatartásának a minősége, amely magatartás általában mulasztásban, a szükséges védőintézkedések megtételének elmulasztásában nyilvánul meg, általában nem releváns kérdés. Az a veszély áll fenn, hogy ennek ellenére a bíróság az üzembentartó magatartásának szubjektív vonatkozásait a perben mégiscsak értékelni fogja.

Nem elhanyagolandó az a tény sem, hogy a fokozottan veszélyes tevékenységek jelentős részénél az üzembentartó helyett a felelősségbiztosító fog helytállni. A felelősségbiztosítási szektorban a biztosítók számára adott kartelltilalom alóli mentesség alapján lehetséges a sérelemdíj-fizetési gyakorlatok összehangolása,³³ amely a sérelemdíj számszakilag nehezen meghatározható összegére nézve alakítani fogja a kárrendezési és azon keresztül a bírói gyakorlatot is.³⁴ Továbbá véleményünk szerint vissza fog hatni a sérelemdíj mértékére az a tény is, hogy a biztosító a sérelemdíj fizetés vonatkozásában helytállási kötelezettségét maximalizálta. A károsultak kártérítési igénye terjedelmét sok esetben a felelősségbiztosító helytállásának terjedelme határozza meg, ezért különösen megfontolandó az Új Ptk. Tanácsadó Testületének a Ptk. 2:52.§-hoz fűzött véleményében megfogalmazott intelem: *„ A Tanácsadó Testület tagjainak egységes álláspontja szerint olyan joggyakorlat kialakítása és követése lenne indokolt, amely megakadályozza a személyiségi jogok és a jogvédelem inflálódását, továbbá a joggal való visszaélést*

³¹ Ptk. 2:51.§ (1) bekezdés c) pontja

³² Vö. a lelki megrázkódtatások sérelemdíjjal való kompenzálhatósága bírói gyakorlatához vö. Parlagi Máttyás: A sérelemdíj iránti kereset elutasítása és a hátrány kutatása. *Jogtudományi Közlöny*, 73 (2018) 9., 369-379.

³³ 203/2011. (X.7.) Kormányrendelet

³⁴ Mutat rá Čertický Mária. Vö. Čertický Mária: A sérelemdíj megjelenése a felelősségbiztosítás területén. *Publicaciones Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica*, Tomus 35 (2017) 1., 221-235., 233.

*megvalósító igényérvényesítést.*³⁵ Megnyugtatóként értékelhetjük, hogy a Kúria fent említett, BH 2021. 45. számú döntésében, osztva a Tanácsadó Testület véleményét, és eltekintve a sérelemdíjra kötelezés alapjául szolgáló szigorú felelősségi tényállástól, továbbá a háttérben álló felelősségbiztosítástól, a tisztán immateriális hátrányokat csekélyebb összegű sérelemdíjjal ítélte kompenzálандónak.

A sérelemdíj összegének az észszerűség keretei között tartása azon az elven is kell nyugodjon, hogy méltánytalan volna, ha ugyanolyan nem vagyoni sérelem esetében a tárgyi felelősséggel tartozót nagyobb mértékben sújtanánk sérelemdíj-fizetéssel, mint azt, aki az általános vagy egyéb kevésbé szigorú magatartási mérce szerint felel.³⁶

Zárszó

Jelen tanulmány egy többirányú, mégis összefüggő problémakört járt körbe, amely részben világunk digitalizációjának is a következménye. A veszélyes üzemi felelősség mint szigorú kártérítési felelősségi tényállás és a védendő jogtárgyak természete, a veszélynek való fokozott kitettsége volt a vizsgálatunk tárgya. Ahogyan a jelenlegi magyar bírói gyakorlat és szabályozás is megerősíti, a fokozottan veszélyes tevékenység nemcsak a materiális, hanem immateriális javakban, személyhez fűződő jogokban illetve immateriális vagyoni jogokban is eredményezhet fokozott sérelmet. Egyrészt az a kérdés merül fel, ahogyan a sérelemdíj feltételeivel és mértékével kapcsolatban elemeztük, hogy a tevékenységnek a fokozottan veszélyes jellege valóban befolyásolja-e, befolyásolhatja-e a nem vagyoni sérelem illetve annak reparálása szükségességét és mértékét. Másrésztől feltett kérdésünk az, vajon a digitális (vagyon)tárgyakra ható magatartások, így például az adatkezelés³⁷, a mesterségesintelligencia-rendszerek üzemeltetése körében miként, milyen szempontrendszer mentén állapíthatjuk meg e tevékenységek fokozottan veszélyes jellegét, másik oldalról szemlélve a védendő jogtárgyaknak a veszélynek való fokozott kitettségét.

Irodalomjegyzék

- Barzó Tímea: A nem vagyoni hátrány és a sérelemdíj, in: *Civilisztika I. Általános tanok- Személyek joga - Szellemi alkotások joga* (szerk.: Barzó Tímea – Papp Tekla), Budapest, Dialóg Campus, 2018
- Čertický Mária: A sérelemdíj megjelenése a felelősségbiztosítás területén. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica*, Tomus 35 (2017) 1., 221-235.

³⁵ Vö. Új Ptk. Tanácsadó Testületének véleménye: https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=344&body_value= (2022.05.30.)

³⁶ Vö. Dezső Gyula: Kártérítési felelősségek találkozása, in: Emlékkönyv Meszlény Artur születésének 60. évfordulójára (Angyal Pál et al.), Budapest, Politzer Kiadó, 1936, 98-119., 103. o.

³⁷ Jelen írásunkban az adat, az információ, a digitális vagyontárgyak részletes elemzésébe nem bocsátkozhatunk.

-
- Erwin Deutsch: Schmerzensgeld für Vertragsverletzungen und bei Gefährdungshaftung. *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 34 (2001) 8., 351-354.
 - Dezső Gyula: *Az objectiv kártérítés tana*. Budapest, Grill Kiadó, 191.
 - Dezső Gyula: Kártérítési felelőségek találkozása, in: *Emlékkönyv Meszlény Artur születésének 60. évfordulójára* (Angyal Pál et al.), Budapest, Politzer Kiadó, 1936, 98-119.
 - Eörsi Gyula: *A jogi felelősség alapproblémái. A polgári jogi felelősség*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961.
 - Dominik Erm: *Vorteilsanrechnung beim Schmerzensgeld - ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadens(ersatz)rechts*. Karlsruhe, Institut für Versicherungsrecht, 2013.
 - Johannes Köndgen: *Haftpflichtfunktionen und Immaterialschaden am Beispiel von Schmerzensgeld bei Gefährdungshaftung*. Berlin, Duncker&Humblot, 1976. <https://doi.org/10.3790/978-3-428-43665-1>.
 - Jonas Knetsch: The Compensation of Non-Pecuniary Loss in GDPR Infringement Cases. *European Journal of Privacy Law & Technologies*. 2020. Special issue. 63-70.
 - Lábady Tamás: *A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata*. Budapest, ELTE JTI, 1992.
 - Lábady Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés. *Állam- és Jogtudomány*, 57 (2016) 1., 40-45.
 - Marton Géza: *A polgári jogi felelősség*. Budapest, Triorg Kft, 1993.
 - Nochta Tibor: A személyiségi jogok magánjogi szankciós védettségéről. *Magyar Jog*, 65 (2018) 1., 1-8.
 - Parlagi Mátyás: A sérelemdíj iránti kereset elutasítása és a hátrány kutatása. *Jogtudományi Közlöny*, 73 (2018) 9., 369-379.
 - Prugberger Tamás - Nádas György: A szerződésszegésből eredő kártérítési felelősség jogalapját meghatározó és mértékét befolyásoló tényezők, in: *Ünnepi tanulmányok Csécsy György 65. születésnapja tiszteletére* (szerk: Szikora Veronika, Török Éva), Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi kara, 2017, II. kötet, 167-184.
 - Prugberger Tamás: Az előreláthatósági klauzula alkalmazási lehetőségének néhány problémája a polgári jog és különösen a munkajogi szerződéses kötelek esetében. *Állam- és Jogtudomány*, 61 (2020) 3., 97-114.
 - Stefán Ibolya: Internet of Things and the protection of biometric data, *Infokommunikáció és Jog* (2022) 77., 21-25. <https://doi.org/10.35925/j.multi.2021.5.36>.
 - Stefán Ibolya: Challenges of consumer protection regarding artificial intelligence, *Multidiszciplináris Tudományok*, 11 (2021) 5., 325-331. <https://doi.org/10.35925/j.multi.2021.5.36>
 - Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyvről. *Jogtudományi Közlöny*, 68 (2013) 5., 225-242.
 - Christiane Wendehorst: Strict Liability for AI and other Emerging Technologies, *Journal of European Tort Law*, 11 (2020) 2., 150-180. <https://doi.org/10.1515/jetl-2020-0140>.
-